

ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА В КОНТЕКСТІ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Колодізєв О.М., к.е.н., доцент

(м. Харків, Україна)

Розглядаються основні проблеми та шляхи їх вирішення в умовах орієнтації економіки України на шляху інноваційної трансформації. Аналізуються основні тенденції розвитку банківського сектора як головної складової фінансової системи в процесі пошуку адекватного забезпечення реальних потреб економіки.

Определение роли банковского сектора в контексте активизации инновационных процессов трансформационного развития экономики Украины.

Рассматриваются основные проблемы и пути их решения в условиях ориентации экономики Украины на пути инновационной трансформации. Анализируются основные тенденции развития банковского сектора как главной составляющей финансовой системы в процессе поиска адекватного обеспечения реальных потребностей экономики.

Determination of role of bank sector in the context of activation of innovative processes of transformation development of economy Ukraine.

Basic problems and ways of their decision in the conditions of orientation of economy of Ukraine on the way of innovative transformation are examined. Basic progress of bank sector trends as main constituent of the financial system in the process of search of the adequate providing of the real necessities of economy are analyzed.

Аналіз тенденцій інноваційно-інвестиційних процесів розвитку економіки України дозволяє визначити основні причини її повільного зростання, серед яких є: вичерпання екстенсивних чинників, які склали його основу, неефективне завантаження вільних виробничих потужностей та використання девальваційного потенціалу попереднього періоду тощо. Як свідчить світова практика, ефективний розвиток економіки потребує наявності значних інвестиційних ресурсів. Недостатність джерел та обсягів інвестування свідчить, що сучасні внутрішні можливості національної економіки не відповідають її потребам.

В економіці України на початку тисячоліття майже 70 % загального обсягу інвестицій в основний капітал здійснюється за рахунок власних коштів підприємств, проте загальний балансовий прибуток підприємств не перевищує 5 % ВВП, а майже 50 % із них є збитковими.

Капіталізація фондового ринку України не перевищує 7 % ВВП, а банківської системи – 5 % ВВП. Банківський сектор залишається головною складовою фінансової системи України. Можна стверджувати, що саме банківський сектор в основному забезпечує потреби економіки у проведенні грошових розрахунків. Сукупні активи решти фінансових установ та організацій не досягають й 1 % ВВП (таблиця 1).

Відносний показник капіталізації українських банків в 3 рази менше його значення по країнах зони євро. Порівняно з 12 країнами Європейського монетарного союзу показники діяльності установ українських комерційних банків відстають на порядок, а це є головним для визначення їх ролі й місця у подальшому розвитку економіки. Як свідчить статистика, у 2001 році сума банківських кредитів в Австрії, Бельгії, Греції, Ірландії, Іспанії, Італії, Люксембурзі, Нідерландах, Німеччині, Португалії, Фінляндії та Франції на 5 % перевищувала сукупний ВВП цих країн, а в Україні – не досягала і 13 % від ВВП країни.

Основною причиною такого становища є, насамперед, недостатній обсяг грошей у банках України. Якщо у країнах євро зони обсяг акумульованих у банках кредитних ресурсів дорівнює майже 60 % ВВП, то в Україні цей показник становить лише 23,5 % від суттєво меншого валового продукту вітчизняної економіки. Інфраструктура фінансового ринку країни в головному, банківському, сегменті не адекватна потребам реального сектору економіки, а ринок банківських послуг можна охарактеризувати як недорозвинутий серед країн із перехідною економікою.

За таких умов одним з альтернативних фінансових джерел забезпечення ефективного економічного розвитку мають стати іноземні інвестиції. Обсяги їх залучення в Україні порівняно з іншими країнами світу свідчать про значний невикористаний потенціал цього виду інвестування.

Таблиця 1.

Динаміка розвитку фінансової системи України за станом на кінець грудня 2002 р.

Показники	1999 р.	2001 р.	2002 р.
Банківський сектор			
Кількість працюючих банків	162	152	153
Сукупні активи, млн. грн.	25.603	36.827	47.204
Питома вага сукупних активів у ВВП, %	19,6	21,7	23,4
Страховий сектор			
Кількість страхових компаній	263	283	328
Сукупні активи, млн. грн.	X	X	3.007
Надходження від страхових внесків, млн. грн.	1.164	2.136	3.031
Інші фінансові установи			
Кількість інвестиційних фондів та взаємних фондів інвестиційних компаній	229	397	362
Сукупні активи, млн. грн.	X	373	?
Кількість пенсійних фондів	X	21	15
Сукупні активи, млн. грн.	X	23	60
Кількість кредитних спілок	X	≥350	≥400
Сукупні активи, млн. грн.	X	37	50
Кількість торговців цінними паперами	835	839	859
Кількість зберігачів цінних паперів	75	84	86

Основним фактором можливого наростання припливу іноземних інвестицій в економіку країни було й залишається зростання її внутрішнього ринку. Прикладом цього може слугувати збільшення останнім часом японських прямих інвестицій в економіку Китаю. Економічний спад економіки в Японії збільшив конкурентний тиск, примушуючи інвесторів шукати місця розміщення інвестицій з більш низькими витратами та зростаючою кількістю операцій. Так, у 2001 році в економіку Китаю надійшло (разом із Гонконгом) приблизно 70 млрд. дол. США прямих іноземних інвестицій.

Як свідчить офіційна статистика, збільшення прямих іноземних інвестицій спостерігається у деяких країнах, що розвиваються, а саме: Китай, Мексика. Серед розвинутих країн зростання інвестицій відбувається лише у Франції (таблиця 2). У 2001 році загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку розвинутих країн скоротився майже удвічі і склав 735 млрд. дол. США (порівняно з 2000 роком – 1492 млрд. дол. США). [1]

Таблиця 2.

Обсяги прямих іноземних інвестицій провідних країн світу у 2000 — 2001 роках (млрд. дол. США)

Країна	2000 рік		2001 рік	
	Абс. знач.	Питома вага, %	Абс. знач.	Питома вага, %
США	293,8	36,4	120,8	31,9
Великобританія	114,6	14,2	54,2	14,4
Франція	41,7	5,2	50,0	13,2
Німеччина	170,8	21,2	33,3	8,8
Канада	66,7	8,2	27,0	7,1
Китай	41,0	5,1	45,8	12,2
Гонконг	62,5	7,7	23,0	6,1
Мексика	16,0	2,0	24,0	6,3
Разом:	807,1	100	378,1	100

Аналіз ситуації, що виникла, свідчить про погіршення тенденцій щодо припливу інвестицій в економіку США, Японії та країн ЄС. Це, в свою чергу, призвело до падіння в цих країнах вартісних обсягів транскордонних злиттів та поглинань, які здійснюються транснаціональними корпораціями. Китайські ж транснаціональні корпорації починають відігравати на світових ринках все більш помітну роль (у контексті скорочення глобальних потоків прямих іноземних інвестицій).

Практичний досвід розвинутих країн свідчить, що модель функціонування банків і їх роль в інвестиційному процесі залежить від достатності інвестиційних ресурсів як власних, так і іноземних. Аналіз показників ресурсної бази банківської системи України підтверджує її нарощення, але це відбувається переважно за рахунок частки коштів фізичних та юридичних осіб. Статутні фонди більшості українських банків не перевищують 10 млн. євро, а близько у половини з них він є меншим 5 млн. євро.

Але мають місце й окремі позитивні тенденції. Так, збільшенню обсягів кредитування реального сектору економіки та населення сприяло нарощення ресурсної бази банків у 2003 році на 55,6 %. Обсяги кредитування економіки зросли на 54,8 %, в тому числі довгострокового – у 2,4 рази; кредитування населення – у 2,4 рази, в т.ч. довгострокове – утричі.

За роки економічного зростання (2000 – 2003 рр.) середньорічний приріст капіталу банків становив 31%, активів – 4 %, зобов'язань – 45 %. Дані Держкомстату України (таблиця 3) свідчать про той факт, що темпи зростання головних індикаторів розвитку банківської системи значно випередили загальноекономічну динаміку.

Таблиця 3.

Індикатори економічної динаміки України

Показники	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	1 кв. 2004р.
<i>Реальний приріст (зміна до відповідного періоду попереднього року, %)</i>					
ВВП	5,9	9,2	5,2	9,4	10,8
Промислове виробництво	13,2	14,2	7,0	15,8	17,7
Інвестиції в основний капітал	14,4	20,8	8,9	31,3	...
Роздрібний товарообіг	8,1	13,7	15,0	20,5	21,0
Експорт товарів і послуг	17,9	9,5	10,7	24,0	39,3
Реальні наявні доходи населення	9,9	9,6	18,0	7,8	12,8
Індекс реальної заробітної плати	3,6	20,4	15,6	13,8	26,8
Офіційний курс гривні щодо долара США	- 4,18	2,5	- 0,64	0,02	0,04
Поточний рахунок платіжного балансу (% до ВВП)	3,9	3,7	7,5	5,9	14,3

Як свідчать дослідження, багатьом країнам із перехідною економікою притаманні такі системні проблеми: недосконалість практики корпоративного й банківського управління; існування практики втручання політичних сил у діяльність банків; надання кредитів інсайдерам; присутність випадків nereагування на серйозні порушення нормативних актів НБУ; недостатня інституційна забезпеченість механізмів відчуження заставного майна та виконання договірних зобов'язань; недосконалість методика ведення бухгалтерського обліку на підприємствах. [2]

В інтерв'ю з Головою Національного банку України С.Л. Тігіпком визначено деякі аспекти розвитку банківської системи України в 2003 році, її сьогоденні та перспективні завдання. Так у 2003 році НБУ виступив з ініціативою рефінансувати комерційні банки під заставу корпоративних облігацій приватних компаній, що дало можливість здійснити кредитування деяких проектів. В нинішньому році передбачено відмовитися від довгострокового, до 3-х років, рефінансування інноваційно-інвестиційних проектів і перейти до широкого спектра рефінансування однорічного з обов'язковим прийняттям окремої постанови НБУ до кожного такого проекту. [3] Це дозволить забезпечити впровадження в практику функціонування комерційних банків механізму прозорості та структурованості.

Необхідно зазначити, що створення сприятливого інвестиційного клімату в країні не можливе без чіткого визначення позиції держави у цій сфері. До таких заходів можна віднести наступні: надання державної підтримки пріоритетним напрямкам інвестиційної діяльності та механізми стимулювання залучення інвестицій; спрощення порядку одержання інвесторами документів дозвільного характеру, необхідних для здійснення інвестиційних проектів; мобілізація внутрішніх інвестиційних можливостей за рахунок реалізації процесів детенізації економіки, проведення пенсійної та податкової реформ, а також правове врегулювання питань, які є принципово важливими щодо захисту прав інвесторів.

Вирішення проблем інноваційно-інвестиційного розвитку економіки України можливе тільки за умови впровадження системного підходу до комплексної схеми розвитку з урахуванням специфіки як загальних так і регіональних економічних і соціальних перетворень на всіх рівнях господарського комплексу при провідній ролі банківського сектору в фінансуванні потреб трансформаційної економіки.

Література:

1. Ковальчук Т.Т. Економічна безпека і політика: із досвіду професійного аналітика. – К.: Т-во „Знання”, КОО, 2004. – 638с.
2. Кузнецова А., Карпа Я. Банківський сектор України як джерело фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності. // Вісник НБУ. – 2003. – № 1. – С. 66 – 64.
3. Тігіпко С. Добробут нації починається зі стабільності вітчизняних грошей. // Вісник НБУ. – 2003. – № 1. – С. 3 – 7.